

G

Gab, gabament, gabància, V. gaubar Gabanyar, V. barganyar Gabar, V. gaubar Gabarrines, V. gabardina (GAVANY) Gabarró, V. gavarra

GABELLA, 'impost que es posava a certs articles de primera necessitat, que, com la sal, solien ser objecte de monopoli', 'aplec de gent que s'entenen per monopolitzar un objecte, o apoderar-se'n, amb finalitat mirada com a més o menys abusiva', de l'àr. *qabâ-la* 'adjudicació d'una terra o altre objecte de valor, mitjançant el pagament d'un tribut', 'contribució, impost', derivat de l'àrrel *q-b-l* 'rebre', 'llogar o fer-se adjudicar una terra'; en català va sofrir l'ascendent del mot *gavell, gavella*, preexistent però d'origen romànic, que se li assemblava i tenia un sentit relacionat ('feix, aplec, de productes rústics etc.'), d'on resultaren algunes variants i accepcions secundàries que s'observen en *gabella* i *agavellar/agabellar*. □ 1.ª doc.: document de 1285.

S'observa que totes les cites del S. XIII i de gran part del XIV, i la major part de les medievals, es refereixen sigui al Nord d'Àfrica o als regnes reconquistats dels moros, com correspon a l'origen àrab del mot: el doc. de 1285 es refereix a Tunis (Capmany, *Mem.* iv, 13). Aquest i els referents a Bugia que anem a citar, es reporten als privilegis que els nostres reis es feien concedir per part dels governants sarraïns, posant sota el control dels còsols o enviats catalans, en benefici del nostres comerciants, certs productes i mercaderies que aquests obtenien allà en condicions avantatjoses.

Conta Muntaner, relatant les negociacions de Pere el Gran en preparació de la seva expedició de Tunis: «que tots temps l'alcait major qui en Tunis seria sobre los crestians --- que'l senyor rei d'Aragón lo hi mesés --- e encara que'l *gavellot* de la *gavella* del vi, qui és gran ofici, fos català --- per ço com la meitat del dret de la dita *gavella* devia ésser del Sr. rei d'Aragó --- que'l senyor rei d'Aragón hi degué metre còsol --- e n'hagués altre a Bogia», Muntaner (a. 1280, Casac. I, 73, § 231). La continuació d'aqueixos tractes

la veiem en un doc de 1315: «e'l còsol --- dega reebre de la *gabeylla* de Bugia tot lo dret que'ls altres còsols passats avien acostumat --- per què requerí --- al dit Alfaquí que eyll li degué fer complir al *gabeyllot* lo dit dret --- respòs que l'alcayt En Garcia Péres de Mora era *gabeyllot* e que ell o avia a fer», doc. de 1315 (*BABL* v, 185). Els docs. de 1315 i 1469 (*AlcM*), i el de 1370 i d'altres que cita el *DAG.*, es refereixen a València i a Borriana etc.

Sens dubte aviat es propaga a d'altres regions catalanes, fins al Rosselló, i tot seguit es nota també la freqüència de les referències a la sal, que era objecte pertot de monopoli i estanc: la *gabella* de la sal de València en els docs. de 1315 i 1469; «dictum salinarium seu *gabella salis*», doc. de 1303, el més antic rossellonès (*InvLC*), «fo adhordonat --- que la *gabella* que és mesa --- en la vila de Ribesaltes --- valtran al senyor rey, per quascun ayn, cinc milia sous», 1317 (*RLR* xxxi, 64) i l'*InvLC* en cita quatre més del segle XIV, fins a 1390.

El caràcter de monopoli feia que aquests drets toessin amb especial resistència. En efecte trobem referències freqüents a negatives allegant que ja havien caducat o a regateigs de la quantitat a pagar: «la qual *gabella* ja ha prop de cent anys que no s pagava», frase que posa com a exemple de dita corrent el valencià JnEsteve, a. 1472 (*Li. Eleg.*, k-2-a); «segons fur la sal haje d'ésser venuda als usants de aquella a raó de sis sous lo cafís, e en especial sal de la *gabella* de la vila de Burriana», segons el Fur de València de 1370 (*DAG.*), doc. aquest on veiem que el sentit del mot s'ha traslladat des de l'impost a la mateixa noció abstracta de 'monopoli', 'organització de tal o tal monopoli en determinats llocs'. El clàssic jurista Socarrats (S. xv) dóna notícia que «Bernardo de Galbes --- evaquó la consulta negativament, fundándose --- en que este género de monopolios (*tales gabellae sive districtus*) estaban prohibidos por las Constituciones generales de Cataluña, que reconocían a todos la libertad para comprar y vender libremente» (Hinojosa, *Rég. Señ. en Cat.*, 115), referint-se als nombrosos monopoli-